

MARCELI HAŻŁA*
MAGDALENA STĘPNIAK**

MOŻLIWOŚCI UTRZYMYWANIA
STOSUNKÓW DYPLMATYCZNYCH Z TAJWANEM
Z UWZGLĘDNIENIEM KONTEKSTU PRAWNEGO,
GOSPODARCZEGO I POLITYCZNEGO

Wstęp

Od 1971 r., kiedy przedstawicielom rządu Republiki Chińskiej na uchodźstwie odebrano wyłączne prawa do reprezentacji Chin w ramach Zgromadzenia Ogólnego ONZ oraz przekazano je Chińskiej Partii Komunistycznej, status Tajwanu pozostaje nierozstrzygnięty. Tajwan nie jest obecnie reprezentowany w Organizacji Narodów Zjednoczonych ani w powiązanych z nią organizacjach, co utrudnia prowadzenie jego polityki zagranicznej oraz realizowanie celów współpracy międzynarodowej. Obecny *status quo* Tajwanu nie wiąże się jednak wyłącznie z kwestiami natury prawnej, ale zależy również w dużym stopniu od uwarunkowań gospodarczych i ustaleń politycznych.

Celem artykułu jest wskazanie możliwości utrzymywania stosunków dyplomatycznych z Tajwanem z uwzględnieniem kontekstu prawnego, ekonomicznego oraz politycznego. Podejście to jest zainspirowane nurtem ekonomii instytucjonalnej, zgodnie z którym ostateczne ustalenia polityczne wynikają z uwarunkowań prawno-gospodarczych¹, co pomaga wyjaśnić niektóre zagadnienia w zakresie stosunków międzynarodowych², w tym przypadku *status quo* Tajwanu. Choć powstało wiele

DOI: 10.4467/23538724GS.23.030.19026

* ORCID: 0000-0003-0681-5668

** ORCID: 0000-0001-6189-3189

¹ Te z kolei powstają na bazie przekonań i idei; zob. D.C. North, *Zrozumieć przemiany gospodarcze*, tłum. J. Stawiński, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2014, s. 163–167.

² R. Kuźniar, *Porządek międzynarodowy. Perspektywa ontologiczna*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2019, s. 138–145.

opracowań na temat statusu prawnomiędzynarodowego Tajwanu³, niniejszy artykuł ma na celu wnieść nieco inne niż dotychczas spojrzenie na tę kwestię.

Prawnomiędzynarodowy status Tajwanu w kontekście historycznym

Republika Chińska⁴ powstała w 1912 r. w niesprzyjającym środowisku międzynarodowym. Przebiegały przez nią głębokie podziały narodowe i ideologiczne, przez co nigdy nie miała okazji pokazać swoich demokratycznych cnót⁵. Już w 1916 r. władza polityczna znalazła się w rękach lokalnych warlordów i przywódców wojskowych, a w 1921 r. w centralnej części kraju powstała Komunistyczna Partia Chin aspirująca do przejęcia władzy przy wsparciu międzynarodowego ruchu komunistycznego⁶, przy czym żadne ze stronnictw nie było dość silne, by skonsolidować władzę w regionie całych Chin. Po kilkunastu latach przypominających Epokę Walczących Królestw, w 1937 r. na osłabioną Republikę Chińską najechały japońskie wojska, które odniosły pasmo nieprzerwanych zwycięstw w całym okresie drugiej wojny światowej.

Po kapitulacji Japonii w 1945 r. wszystkie zdobyte przez nią chińskie terytoria powinny zostać zwrócone Republice Chińskiej. Jednakże z punktu widzenia prawa międzynarodowego kwestia zwrócenia Tajwanu pozostała nieuregulowana. Japoński dokument kapitulacji z 1945 r. nie wspominał bowiem o 'Tajwanie'⁷, a oficjalny traktat pokojowy aliantów z Japonią podpisano dopiero w 1951 r.⁸ Tymczasem w latach

³ Zob. m.in. L. Antonowicz, *Status prawnomiędzynarodowy Republiki Chińskiej na Tajwanie* [w:] *Tajwan w stosunkach międzynarodowych*, red. E. Halizak, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1997; P. Łukasiewicz, *Republika Chińska na Tajwanie – pytanie o status prawnomiędzynarodowy*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2010, z. 10, s. 168–177; P. Ostaszewski, *ChRL i problem Tajwanu* [w:] *Chińska Republika Ludowa we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, red. P. Ostaszewski, SGH w Warszawie, Warszawa 2011.

⁴ Oficjalna nazwa Tajwanu to Republika Chińska, odwołująca się do nazwy republiki powstałej w 1912 r. po upadku cesarstwa pod rządami dynastii Qing. Obecnie są przesłanki, by traktować Tajwan jako odrębny, niezależny od Chińskiej Republiki Ludowej podmiot prawa międzynarodowego. Stąd też, z wyjątkiem wybranych sytuacji oraz opisów historycznych wymagających wykorzystania oficjalnego nazewnictwa, w artykule Republika Chińska będzie dalej nazywana Tajwanem, a Chińska Republika Ludowa – Chinami; zob. R. Sławiński, *Historia Chin i Tajwanu*, Askon, Warszawa 2002, s. 72.

⁵ H. Kissinger, *O Chinach*, tłum. M. Komorowska, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2017, s. 100–103.

⁶ *Ibidem*.

⁷ W art. 8 deklaracji poczdamskiej podpisanej 26 lipca 1945 r. przez USA, Chiny i Wielką Brytanię mowa jedynie o „usunięciu sił japońskich ze wszystkich podbitych ziem, w tym z Chin, Korei i wysp Pacyfiku”, zgodnie z ustaleniami deklaracji kairskiej z 26 listopada 1943 r.

⁸ K.T. Li, *What Is Taiwan's Legal Status According to International Law, Japan, and the US?*, „The News Lens”, 2.12.2019, <https://international.thenewslens.com/feature/taiwan-for-sale-2020/128242> (dostęp: 14.03.2023).

1945–1949 w Chinach rozgorzała wojna domowa pomiędzy osłabionymi siłami Republiki Chińskiej i rosnącą w siłę Chińską Partią Komunistyczną, w wyniku której rząd Czang Kaj-szeka był zmuszony uciec na Tajwan⁹. Ponieważ 1951 r. nadal nie było zgody co do tego, który rząd jest legalnym reprezentantem Chin, Japonia zadeklarowała jedynie „zrzeczenie się (roszczeń do)” (ang. *renounce claim*) Tajwanu w traktacie z San Francisco z dnia 8 września 1951 r., a nie jego „zwrot” (ang. *return*) jakimkolwiek podmiotowi¹⁰. Także w art. 2 traktatu pokojowego pomiędzy Japonią a Republiką Chińską, zawartego w Tajpej 28 kwietnia 1952 r. powtórzono jedynie powyższe sformułowanie. Choć zarówno Chińska Republika Ludowa, jak i Republika Chińska podkreślały, że traktat z San Francisco oraz traktat z Tajpej oznaczały powrót Tajwanu do Chin, to w świetle prawa międzynarodowego został on zaledwie „zdekolonizowany”, podczas gdy jego status nadal nie był uregulowany¹¹.

W kolejnych latach niejednokrotnie dyskutowano o podwójnej reprezentacji Chin; czy to w formie podzielonego kraju, dwóch Chin czy też nawet dwóch państw (jedne Chiny, jeden Tajwan) – niestety bez powodzenia. Zarówno Pekin, jak i rząd Czang Kaj-szeka byli bowiem równie nieugięci w twierdzeniu, że są jedyną legalną reprezentacją całych Chin¹². W obliczu braku możliwości wypracowania kompromisu, 25 października 1971 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło w końcu Rezolucję nr 2758, która doprowadziła do wydalenia reprezentacji Czang Kaj-szeka z Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz wszystkich innych powiązanych z nią organizacji¹³.

Chcąc lepiej zobrazować kwestię zmiennej uznawalności Republiki Chińskiej, warto odnieść się do liczby państw uznających ją na przestrzeni lat (rys. 1). Znaczący wzrost nastąpił w 1928 r. w wyniku nawiązania stosunków ze Stanami Zjednoczonymi oraz dzięki rosnącej liczbie państw dołączających do ONZ w związku z powojenną dekolonizacją. Rządowi Tajwanu udawało się utrzymywać wysoki poziom międzynarodowego uznania przez dwie dekady po ucieczce z Chin kontynentalnych w 1949 r. W 1968 r. liczba państw uznających Republikę Chińską osiągnęła

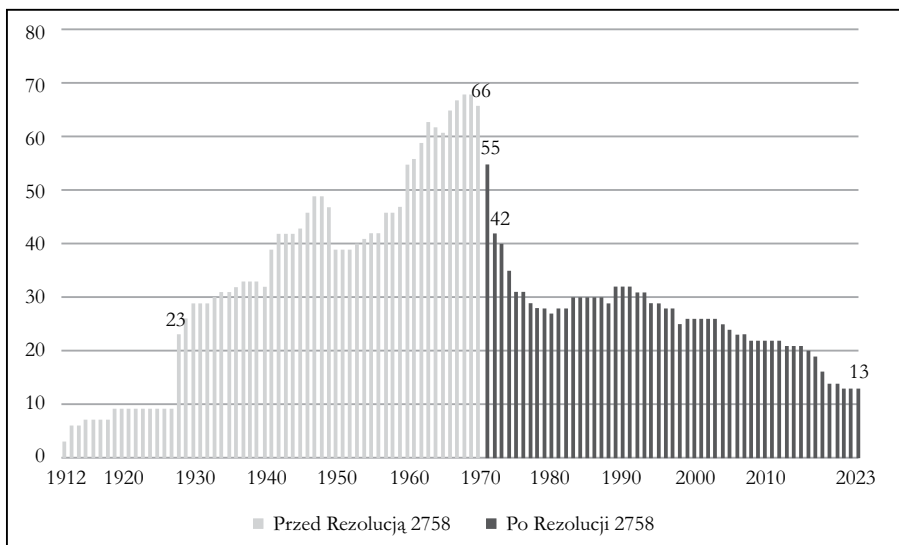
⁹ R. Sławiński, *Historia Chin...*, s. 83–84.

¹⁰ Zgodnie z art. 2b traktatu z San Francisco, „Japan renounces all right, title and claim to Formosa and the Pescadores” (Formosa to historyczna nazwa Tajwanu).

¹¹ K.T. Li, *What Is Taiwan's Legal Status...*

¹² S. Winkler, *Taiwan's UN Dilemma: To Be or Not To Be*, „Brookings Institute Taiwan-US Quarterly Analysis”, 20.06.2012, <https://www.brookings.edu/opinions/taiwans-un-dilemma-to-be-or-not-to-be/> (dostęp: 2.03.2023).

¹³ „Zgromadzenie Ogólne (...) postanawia przywrócić Chińskiej Republice Ludowej wszystkie jej prawa i uznać przedstawicieli jej rządu za jedyne prawowite przedstawicieli Chin przy Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz niezwłocznie wywalić przedstawicieli Czang Kaj-szeka z miejsc, które bezprawnie zajmują w Organizacji Narodów Zjednoczonych i we wszystkich związanych z nią organizacjach”, zob. The United Nations General Assembly Resolution 2758: Restoration of the lawful rights of the People's Republic of China in the United Nations, adopted on 25 October 1971 in New York.

Rys. 1. Liczba państw uznających Republikę Chińską w stosunkach międzynarodowych w latach 1912–2023

Źródło: World Population Review, *Countries that Recognize Taiwan*, <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/countries-that-recognize-taiwan> (dostęp: 2.03.2023).

rekordowy poziom 68 podmiotów, co ówczesznie stanowiło większość państw należących do ONZ.

Bezpośrednim skutkiem przyjęcia Rezolucji 2758 w 1971 r. było jednak rozpoczęcie trendu spadkowego wśród liczby państw uznających Republikę Chińską w stosunkach międzynarodowych – z 66 w 1970 r. do 42 w 1971 r. W kolejnych dekadach rosło także znaczenie Chin na arenie międzynarodowej w wyniku reform Denga Xiaopinga i jego następców, co otworzyło kraj na zagraniczne inwestycje i handel¹⁴. W 2023 r. oficjalne stosunki dyplomatyczne z Republiką Chińską utrzymuje więc zaledwie 13 państw świata¹⁵.

¹⁴ E.C. Economy, *The Third Revolution: Xi Jinping and the New Chinese State*, Oxford University Press, Oxford 2018, s. 102–104.

¹⁵ Są to: Belize, Gwatemala, Haiti, Honduras, Nauru, Palau, Paragwaj, Saint Kitts i Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent i Grenadyny, Tuvalu, Watykan i Wyspy Marshalla, zob. World Population Review, *Countries that Recognize Taiwan*, <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/countries-that-recognize-taiwan> (dostęp: 2.03.2023).

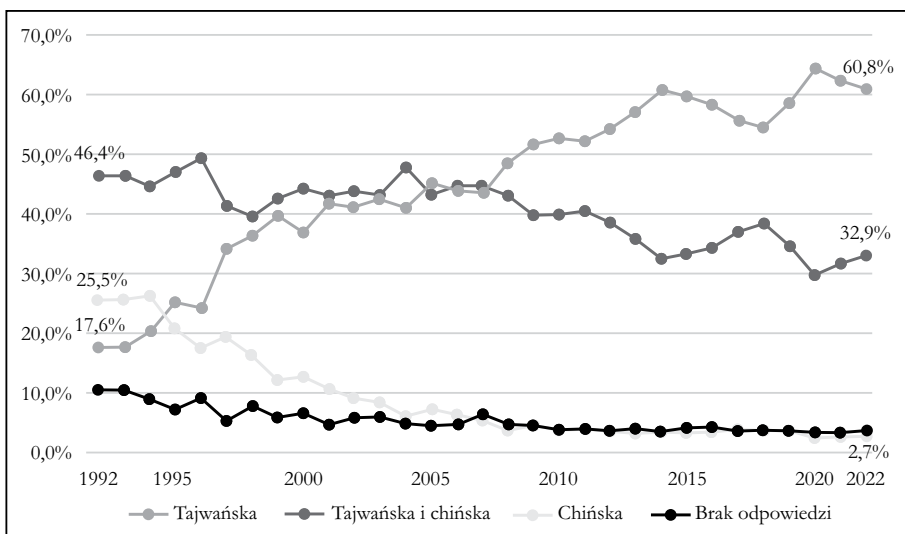
Uwarunkowania prawne dla nawiązywania i utrzymywania stosunków dyplomatycznych z Tajwanem

W kontekście podstawowych wymogów niezbędnych do uznania danego podmiotu za państwo pomocą służy Konwencja o prawach i obowiązkach państw podpisana w Montevideo dnia 26 grudnia 1933 r. Zgodnie z art. 1 konwencji państwo musi mieć stałą populację, określone terytorium, rząd oraz zdolność do prowadzenia stosunków międzynarodowych. Choć możliwość spełnienia ostatniego kryterium w przypadku Tajwanu jest ograniczona w związku z niedopuszczaniem jego reprezentantów do ONZ, to konwencja nie określa dokładnych sposobów prowadzenia stosunków dyplomatycznych. Stąd też utrzymywanie nieoficjalnych stosunków dyplomatycznych z wieloma krajami poprzez liczne biura gospodarki, handlu i kultury oraz pozostałe think-tanki zamiast tradycyjnych ambasad i konsulatów jest dostateczną formą spełnienia tego kryterium¹⁶. Znaczy to, że Tajwan w świetle prawa międzynarodowego powinien zostać uznany za państwo, a tym samym powinno przysługiwać mu prawo legacji¹⁷, co nie jest równoznaczne oczywiście z automatyczną koniecznością jego uznania przez pozostałe państwa. Jednakże biorąc pod uwagę demokratyczny ustrój Tajwanu oraz jego liczną populację, odmowa utrzymywania z nim stosunków stanowi naruszenie moralnego zobowiązania do rozwoju współpracy międzynarodowej.

Warto także odnieść się do kwestii tożsamości narodowej mieszkańców Tajwanu. Zgodnie z art. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych otwartego do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167) „wszystkie narody mają prawo do samostanowienia. Z mocy tego prawa swobodnie określają one swój status polityczny i swobodnie zapewniają swój rozwój gospodarczy, społeczny i kulturalny”. Artykuł 3 uściśla także, że „Państwa Strony niniejszego Paktu (...) będą popierały realizację prawa do samostanowienia i będą szanowały to prawo”. Jest to szczególnie istotne, zważywszy że wśród mieszkańców Tajwanu liczba osób identyfikujących się wyłącznie jako Tajwańczycy wzrosła z 17,6% w 1992 r. do 60,8% w 2022 r., natomiast liczba osób identyfikujących się

¹⁶ W wielu przypadkach są one finansowane przez rząd, rozpowszechniając jego oficjalne poglądy i postulaty, co znaczy, że *de facto* realizują podobne zadania co ambasady. Nie podlegają jednak Konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych, sporządzonej w Wiedniu dnia 18 kwietnia 1961 r. (Dz. U. z 1965 r. Nr 37, poz. 232) w związku z brakiem oficjalnej akredytacji, zob. F. Mengin, *The Substitution of Conventional Diplomatic Relations: The Case of Taiwan* [w:] *Innovation in Diplomatic Practice*, ed. J. Melissen, Palgrave Macmillan, London 1999, s. 231–250; A. Pascal, *Taiwan's Think Tanks and the Practice of Unofficial Diplomacy*, „The Asia Dialogue”, 20.08.2019, <https://theasiadialogue.com/2019/08/20/taiwans-think-tanks-and-the-practice-of-unofficial-diplomacy/> (dostęp: 6.03.2023).

¹⁷ C.F. Lin, C.H. Wu, *Is Taiwan a State?*, „Verfassungsblog”, 18.10.2022, <https://verfassungsblog.de/is-taiwan-a-state/> (dostęp: 6.03.2023).

Rys. 2. Deklarowana tożsamość narodowa Tajwańczyków w latach 1992–2022

Źródło: Election Study Center, National Chengchi University. Taiwanese / Chinese Identity (1992/06~2022/12), <https://esc.nccu.edu.tw/PageDoc/Detail?fid=7800&id=6961> (dostęp: 6.03.2023).

jako Chińczycy spadła w tym samym okresie z 25,5% do 2,7% (rys. 2). Pozwala to jednoznacznie stwierdzić, że obywatele Tajwanu coraz wyraźniej podkreślają swoją odrębną tożsamość narodową¹⁸, która różni się od tożsamości obywateli Chin, dlatego przysługuje im prawo do samostanowienia. Chiny są sygnatariuszem MPPOiP od 1998 r., zatem odmawianie przez nie Tajwanowi prawa do samostanowienia stanowi pogwałcenie prawa międzynarodowego, zważywszy na brzmienie art. 3.

Kolejnym tematem wartym poruszenia w tym zakresie są faktyczne zamiary, jakie przyswiecały państwom członkowskich ONZ podczas głosowania za Rezolucją 2758. Zgodnie z jej treścią Zgromadzenie Ogólne miało na celu przyznać wyłącznie Chińskiej Republice Ludowej miejsce zajmowane przez Republikę Chińską w Zgromadzeniu Ogólnym i Radzie Bezpieczeństwa, co znajduje odzwierciedlenie w oficjalnych zapisach historycznych i protokołach z posiedzeń, a także

¹⁸ Pewnym odstępstwem od tej prawidłowości jest wciąż wysoki, oscylujący wokół 30% odsetek respondentów deklarujących podwójną tożsamość – tajwańską i chińską, co może mieć związek z odróżnianiem tożsamości narodowej i etnicznej. Większość mieszkańców Tajwanu wierzy, że jest obywatelami niezależnego od ChRL państwa, jednak nie wyklucza to poczucia przynależności etnicznej do Chin kontynentalnych wielu z nich w związku z falą emigracji w latach 50., przyczyniając się do występowania zjawiska podwójnej tożsamości, zob. J.T. Dryer, *The Evolution of a Taiwanese National Identity*, „Asia Program Special Report” 2004, no. 114, s. 4–10.

w pozostałych rezolucjach zgłoszonych wówczas do rozpatrzenia przez Zgromadzenie Ogólne¹⁹. Rezolucja nie rozstrzygała jednak innych kwestii, takich jak samodzielny udział Tajwanu w organach ONZ, o ile rząd Tajwanu nie będzie domagał się odzyskania prawa do reprezentacji Chin w ONZ. Również ówczesne władze ChRL w oficjalnych komentarzach po uchwaleniu rezolucji ściśle trzymały się jej oryginalnego języka oraz znaczenia, wspominając jedynie o rozwiązaniu problemu podwójnej reprezentacji Chin, w związku z „przywróceniem Chinom praw w ONZ i wydaleniem gangu Czang Kaj-szeka”²⁰. Dlatego też Rezolucji 2758 nie należy traktować jako dokumentu w jakikolwiek sposób potwierdzającego zasadę „jednych Chin”, która jest oficjalnym stanowiskiem ChRL dopiero od 2000 r.²¹, a więc ONZ ma prawo uznać, że Tajwan ma wszystkie cechy państwowości i przyjąć go jako nowego członka²².

Jest to szczególnie istotne, biorąc pod uwagę aktualny brak oficjalnej reprezentacji populacji Tajwanu w ONZ i powiązanych organizacjach. Zgodnie z art. 1 Karty Narodów Zjednoczonych podpisanej 26 czerwca 1945 r. w San Francisco, do głównych celów Organizacji należy utrzymywanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, rozwijanie między narodami przyjaznych stosunków oraz rozwiązywanie problemów w drodze współpracy międzynarodowej. Odmawianie Tajwanowi prawa do reprezentacji jego niemal 24-milionowej populacji w ramach Zgromadzenia Ogólnego, a tym samym znaczące utrudnienie jego możliwości do wykonywania tych celów stanowi wyraźne zaprzeczenie wartości leżących u podłoża całej Organizacji Narodów Zjednoczonych. Dlatego, jak trafnie zauważył Anthony Blinken, „wykluczenie Tajwanu podważa sens pracy ONZ i powiązanych z nią organów”²³.

¹⁹ Zob szerzej: J. Drun, B.S. Glaser, *The Distortion of UN Resolution 2758 to Limit Taiwan's Access to the United Nations. Report*, GMF, Washington, DC – Ankara – Belgrade, 2022, s. 36–44.

²⁰ *A Victory for World's People, Crushing Defeat for U.S. Imperialism*, „Peking Review” 1971, no. 44, s. 6–9.

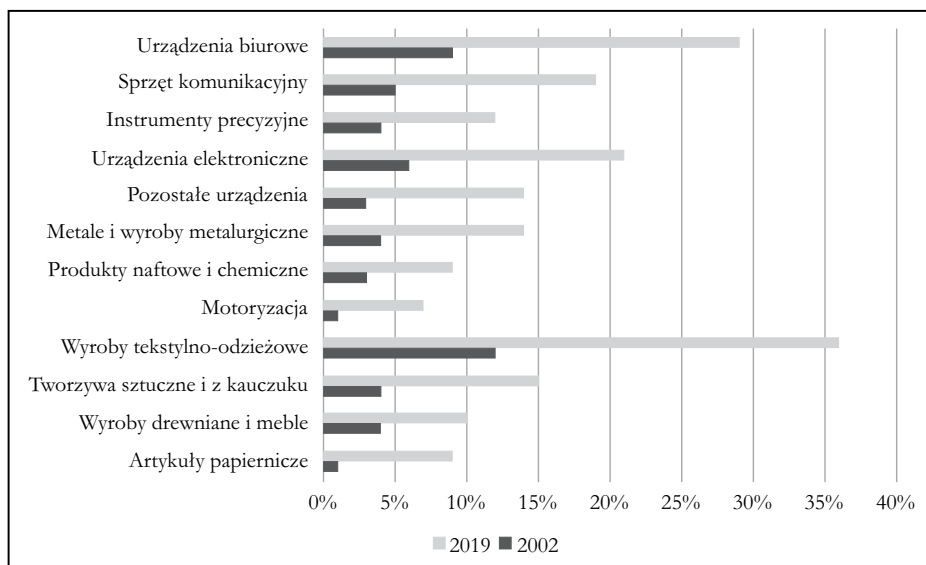
²¹ „Polityka jednych Chin” odnosi się do panującego na arenie międzynarodowej poglądu, że istnieje tylko jedno państwo zwane Chinami, pomimo istnienia dwóch rządów, które twierdzą, że mają prawo do wyłącznej reprezentacji tego kraju (problem podwójnej reprezentacji). Polityka jednych Chin różni się od „zasady jednych Chin” promowanej przez ChRL, która zakłada, że zarówno Tajwan, jak i Chiny kontynentalne są niezbywalnymi częściami jednych Chin; zob. J. Drun, B.S. Glaser, *The Distortion of UN Resolution...*, s. 14; *The United States *One China Policy* is NOT the Same as the PRC *One China Principle**, US Taiwan Business Council, 1.01.2022, <https://www.us-taiwan.org/resources/faq-the-united-states-one-china-policy-is-not-the-same-as-the-prc-one-china-principle/> (dostęp: 19.09.2023).

²² Y.J. Chen, *Must Taiwan Remain Invisible for the Next 50 Years?*, „The Diplomat”, 25.10.2021, <https://thediplomat.com/2021/10/must-taiwan-remain-invisible-for-the-next-50-years/> (dostęp: 6.03.2023).

²³ L. Chung, *Support grows for Taiwan to take part in UN, but status change 'still runs through Beijing'*, „South China Morning Post”, 30.10.2021, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3154280/support-grows-taiwan-take-part-un-status-change-still-runs> (dostęp: 7.03.2023).

Uwarunkowania gospodarcze

Obecnie zdecydowana większość państw nie uznaje Tajwanu w oficjalnych stosunkach dyplomatycznych, gdyż wiązałoby się to z ryzykiem odwetowego zerwania stosunków przez stronę chińską, zgodnie z przyjętą przez Komunistyczną Partię Chin polityką „jednych Chin”. Między 1978 a 2020 r. udział Chin w całkowitym światowym eksporcie dóbr wzrósł z 0,8% do 14,7%, co jest aktualnie najwyższym wynikiem na świecie i stanowi niemal dwukrotność udziału plasujących się na drugim miejscu Stanów Zjednoczonych (8,1% w 2020 r.)²⁴. Jednocześnie znacząco wzrósł udział Chin w światowym eksporcie części, komponentów i półproduktów, które są najczęściej wykorzystywane przez gospodarki industrializujące się i wschodzące – w wielu sektorach wynosi on kilkanaście procent, sięgając nawet rekordowych 36% w przypadku wyrobów tekstylny-odzieżowych (rys. 3). Tym samym rośnie liczba

Rys. 3. Udział Chin w światowym eksporcie części, komponentów i półproduktów według sektorów w latach 2002 i 2019

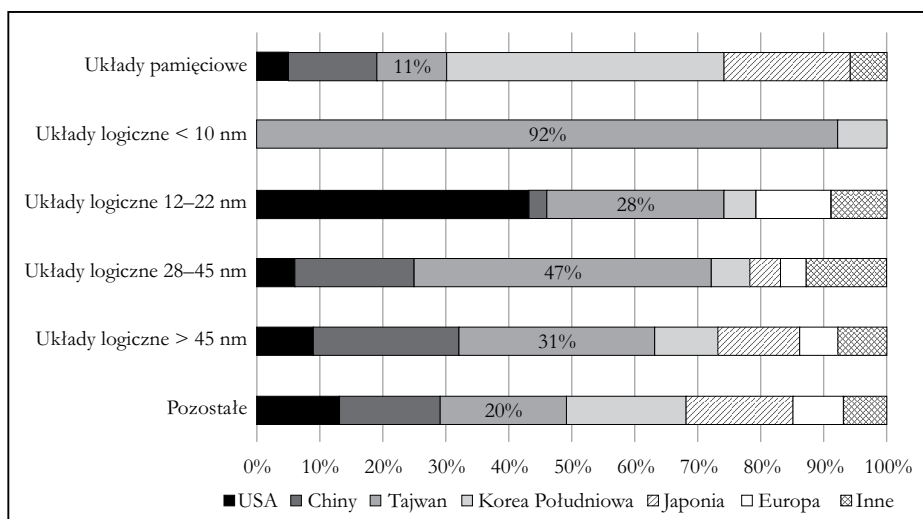
Źródło: C. Razo, *China's participation in global value chains*, „Flourish”, 3.05.2021, <https://public.flourish.studio/visualisation/5871475/> (dostęp: 7.03.2023).

²⁴ A. Nicita, C. Razo, *China: The rise of a trade titan*, „UNCTAD News”, 27.04.2021, <https://unctad.org/news/china-rise-trade-titan> (dostęp: 7.03.2023).

krajów ściśle powiązanych gospodarczo z Chinami, co wymusza utrzymywanie pozytywnych stosunków dyplomatycznych z ChRL²⁵.

W tej sytuacji na arenie międzynarodowej rosnące znaczenie mają więc pewne kluczowe punkty strategiczne, w związku z ich potencjałem surowcowym, gospodarczym, technologicznym czy też geopolitycznym²⁶. Jednym z takich punktów jest właśnie Tajwan, co wiąże się z jego kluczową rolą w globalnych łańcuchach wartości w zakresie nowoczesnych technologii. Założony w 1987 r. państwowy koncern TSMC (Taiwan Semiconductor Manufacturing Company) w ciągu ostatnich dekad stał się najbardziej rozwiniętym technologicznie przedsiębiorstwem na świecie w tej branży, odpowiadającym za produkcję znacznej części najbardziej zaawansowanych mikrochipów, będących obecnie podstawą funkcjonowania współczesnych gospodarek rozwiniętych²⁷.

Jednocześnie poziom koncentracji rynku układów scalonych staje się źródłem rosnących niepokojów i napięć. Ze względu na mnogość zastosowań oraz rosnącą

Rys. 4. Światowa produkcja układów scalonych według regionów w 2019 r.

Źródło: Boston Consulting Group & Semiconductor Industry Association, *Strengthening the Global Semiconductor Supply Chain in an Uncertain Era*, Boston – Massachusetts 2021, s. 35.

²⁵ Także inicjatywa Nowego Jedwabnego Szlaku ogłoszona w 2013 r. przez Xi Jinpinga postrzegana jest w tym kontekście przez wielu analityków jako długoterminowa strategia na gospodarcze związanie swoich sąsiadów z Chinami; zob. Organization of Economic Co-Operation and Development, *The Belt and Road Initiative in the global trade, investment and finance landscape*, Paris 2018, s. 4.

²⁶ J. Bartosik, *Przeszłość jest prologiem*, Zona Zero, Warszawa 2019, s. 21–29.

²⁷ C. Miller, *Chip War. The Fight for the World's Most Critical Technology*, Simon & Schuster Ltd, London 2022, s. 163–167.

liczbę gałęzi przemysłu uzależnionych od ich produkcji mikrochipy stały się branżą strategiczną. Tymczasem 90% wszystkich układów pamięciowych oraz 75% układów logicznych jest produkowanych w krajach Azji Wschodniej, w szczególności na Tajwanie (20%) oraz w Korei Południowej (19%)²⁸. Tajwan jest także niemalże wyłącznym producentem najbardziej zaawansowanych mikrochipów o rozmieszczeniu tranzystorów w odległościach mniejszych niż 10 nanometrów, odpowiadając za 92% ich światowej produkcji (rys. 4).

Poziom tych napięć można było po raz pierwszy w pełni zaobserwować w latach 2018–2019, kiedy Stany Zjednoczone weszły w konflikt handlowy z Chinami po obłożeniu towarów o wartości prawie 0,5 bln USD kilkunastoprocentowymi cłami²⁹. Niezależnie od gospodarczych skutków konfliktu, według wielu autorów stał się on punktem przelomowym w relacjach pomiędzy Chinami i USA. Od tego momentu Chiny zaczęły w bardziej zdecydowany i otwarty sposób kwestionować hegemonię Stanów Zjednoczonych, a także aspirować do uzyskania supremacji technologicznej³⁰. Do tego jednak niezbędne będzie uzyskanie przez nie kontroli nad Tajwanem, zważywszy na jego wspomnianą wcześniej kluczową rolę na rynku układów scalonych.

Uwarunkowania polityczne

Niestety, napięcia geopolityczne znalazły swój upust podczas rosyjskiej inwazji na Ukrainę 24 lutego 2022 r. Z przyczyn strategicznych i ideologicznych Chiny i Rosja zaczęły coraz częściej współpracować przeciwko krajom Zachodu, stąd można przypuszczać, że Pekin był świadomy planów rosyjskiej inwazji. Aktualna sytuacja pozwala Chinom przyrzeć się błędom rosyjskiej armii oraz reakcji krajów Zachodu na agresję poprzez sankcje gospodarcze i dostawy uzbrojenia³¹. Wiedzę tę mogłyby z kolei wykorzystać w przyszłości, biorąc pod uwagę fakt, że według amerykańskiego wywiadu Xi Jinping nakazał chińskiej armii „osiągnięcie gotowości do przeprowadzenia inwazji na Tajwan w 2027 r.”³² Nie znaczy to, że taka inwazja faktycznie

²⁸ *Ibidem*, s. 164–165.

²⁹ *A quick guide to the US-China trade war*, BBC News, 16.01.2020, <https://www.bbc.com/news/business-45899310> (dostęp: 9.03.2023).

³⁰ S. Pangsy-Kania, *Od „Made in China” do „Created in China” – droga Chin do supremacji innowacyjnej*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2021, z. 19, s. 108–110.

³¹ C.Y. Lee, *Ukraine and Taiwan: Comparison, Interaction, and Demonstration*, „Taiwan Insight”, 4.04.2022, <https://taiwaninsight.org/2022/04/04/ukraine-and-taiwan-comparison-interaction-and-demonstration/> (dostęp: 09.03.2023).

³² M. Martina, D. Brunnstrom, *CIA chief warns against underestimating Xi's ambitions toward Taiwan*, „Reuters”, 3.02.2023, <https://www.reuters.com/world/cia-chief-says-chinas-xi-little-sobered-by-ukraine-war-2023-02-02/> (dostęp: 9.03.2023).

będzie miała miejsce – zdecydowana reakcja krajów Zachodu w obliczu wojny niedaleko wschodniej granicy Unii Europejskiej zaskoczyła bowiem wszystkich, włącznie z Władimirem Putinem, który spodziewał się powtórzenia sytuacji po aneksji Krymu w 2014 r., kiedy to retorsje ze strony UE oscylowały głównie w wymiarze dyplomatycznym³³. Może więc to skłonić Pekin do wniosku, że ewentualna inwazja na Tajwan nie byłaby oplacalna.

Staje się to coraz bardziej prawdopodobne w obliczu zdecydowanego stanowiska krajów Zachodu wobec wojny w Ukrainie, a także wobec chińskich planów zbrojnego zajęcia Tajwanu. Rok po rozpoczęciu inwazji na Ukrainę straty rosyjskiej armii sięgnęły 200 tys. żołnierzy oraz znacznej części posiadanego na początku wojny sprzętu wojskowego³⁴, co stanowi wielokrotność strat poniesionych przez stronę ukraińską. Zważywszy że według oficjalnych statystyk chińska armia w wielu aspektach znacznie ustępuje rosyjskiej³⁵, jej szansa na przeprowadzenie z powodzeniem zbrojnej inwazji na Tajwan jest jeszcze mniejsza, co zaczęły dostrzegać kraje Zachodu, ze Stanami Zjednoczonymi na czele. W sierpniu 2022 r. spikerka Izby Reprezentantów Stanów Zjednoczonych Nancy Pelosi spotkała się z ministrem spraw zagranicznych oraz prezydentem Tajwanu, chcąc wykazać „niezachwiane zaangażowanie we wspieranie kwitnącej demokracji na Tajwanie”³⁶. Wywołało to niezwykle zażartą reakcję ze strony chińskiej, która postawiła armię w stan „wysokiej gotowości” i zapowiedziała serię ukierunkowanych operacji wojskowych, w tym testy rakietowe na wodach na wschód od Tajwanu³⁷. W odpowiedzi na te ruchy prezydent Joe Biden zrobił znaczący krok w kierunku odejścia od prowadzonej przez ponad 50 lat doktryny strategicznej niejednoznaczności, jasno deklarując, że Stany Zjednoczone będą bronić Tajwanu, „jeśli rzeczywiście dojdzie do bezprecedensowego ataku”, angażując w to bezpośrednio swoją armię³⁸.

Także Japonia zaczęła w ostatnich latach odchodzić od strategii niejednoznaczności, którą przyjmowała przez powojenne dekady, chcąc uniknąć narastania

³³ N.N. Taleb, *A Clash of Two Systems*, „Incerto”, 19.04.2022, <https://medium.com/incerto/a-clash-of-two-systems-47009e9715e2> (dostęp: 9.03.2023).

³⁴ H. Cooper, E. Schmitt, T. Gibbons-Neff, *Soaring Death Toll Gives Grim Insight Into Russian Tactics*, „The New York Times”, 2.02.2023, <https://www.nytimes.com/2023/02/02/us/politics/ukraine-russia-casualties.html> (dostęp: 13.03.2023).

³⁵ W szczególności w zakresie posiadanego sprzętu wojskowego zob. Global Firepower, *Comparison of China and Russia Military Strengths (2023)*, <https://www.globalfirepower.com/countries-comparison-detail.php?country1=china&country2=russia> (dostęp: 13.03.2023).

³⁶ H. Davidson, *Nancy Pelosi arrives in Taiwan as China puts military on high alert*, „The Guardian”, 2.08.2022, <https://www.theguardian.com/world/2022/aug/02/nancy-pelosi-lands-in-taiwan-amid-soaring-tensions-with-china> (dostęp: 13.03.2023).

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Biden: Jeśli Chiny zaatakują Tajwan, będziemy bronić wyspy*, „Rzeczpospolita”, 19.09.2022, <https://www.rp.pl/dyplomacja/art37078011-biden-jesli-chiny-zaatakujaja-tajwan-bedziemy-bronic-wyspy> (dostęp: 7.03.2023).

antyjapońskich ruchów nacjonalistycznych w społeczeństwie chińskim. W 2021 r. po raz pierwszy od dekad wysoko postawiony urzędnik japoński odniósł się do Tajwanu w oficjalnej wypowiedzi, używając słowa „kraj”, a nie jak dotychczas „region”, co sugerowało znaczącą zmianę dotychczasowego podejścia i stanowiło zapowiedź nadchodzących zmian w polityce zagranicznej Japonii w tym aspekcie³⁹. Istotnym przełomem w tej kwestii mogło być zamordowanie premiera Japonii Shinzo Abego, który od lat opowiadał się za podjęciem bardziej zdecydowanych działań w kierunku zagwarantowania suwerenności Tajwanu, sugerując, że „każde zagrożenie dla Tajwanu jest także zagrożeniem dla Japonii”⁴⁰. Jego poglądy w tym zakresie uznano więc za swoistą ostatnią wolę, do której spełnienia kraj zaczął dążyć w ponadpartyjnym konsensusie, ostatecznie zrywając z przestrzeganiem art. 9 Konstytucji Japonii, zabraniającego finansowania zawodowej armii. Wiąże się to z faktem, że w wyniku powojennej okupacji Japonia oparła swoje bezpieczeństwo na stacjonujących na swoim terytorium amerykańskich wojskach, które do dziś występują tam w znaczącej liczbie baz oraz personelu⁴¹. W obliczu amerykańskiej gwarancji bezpieczeństwa dla Tajwanu zostałyby one zaangażowane w konflikt z Chinami, stanowiąc pretekst do potraktowania Japonii jako jednej ze stron konfliktu. Pod koniec 2022 r. nowy premier Japonii Fumio Kishida ogłosił więc plany podniesienia wydatków na obronność do 2% PKB do 2027 r.⁴². Wybór daty pozwala domniemywać, że ma to bezpośredni związek z nakazem Xi Jinpinga dotyczącym „osiągnięcia gotowości do inwazji na Tajwan do 2027 r.”, spełniając tym samym funkcję odstraszącą wobec chińskich ambicji.

Także kraje członkowskie Unii Europejskiej rozpoczęły wzmocnienie relacji z Tajwanem, w 2021 r. nazywając go „ważnym partnerem i demokratycznym sojusznikiem w rejonie Indo-Pacyfiku” oraz wysyłając pierwszą w historii dyplomatyczną delegację z ramienia Parlamentu Europejskiego⁴³. Ma to jednak miejsce w szerszym dyplomatycznym kontekście – obecnie UE stara się lawirować między wyrażaniem poparcia dla niepodległości Tajwanu a respektowaniem polityki „jednych Chin”, ponieważ utrzymywanie pozytywnych relacji z Pekinem, a tym samym możliwość

³⁹ Y.H. Chen, *Japan's Taiwan Policy in the Xi Jinping Era: Moving Toward Strategic Clarity*, „Przegląd Strategiczny” 2022, nr 15, s. 299–302.

⁴⁰ W oryginale „a Taiwan contingency is a contingency for Japan”; zob. K. Takahashi, *How Would Japan Respond to a Taiwan Contingency?*, „The Diplomat”, 20.08.2022, <https://thediplomat.com/2022/08/how-would-japan-respond-to-a-taiwan-contingency/> (dostęp: 13.03.2023).

⁴¹ A.W. Ziętek, K. Żakowski, O. Pietrzyk, *Polityka zagraniczna Japonii*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2018, s. 139–144.

⁴² T. Kajimoto, T. Yamaguchi, *Japan unveils record budget in boost to military spending*, „Reuters”, 23.12.2022, <https://www.reuters.com/markets/asia/japan-unveils-record-budget-boost-military-capacity-2022-12-23/> (dostęp: 13.03.2023).

⁴³ A. Qin, S. Erlanger, *As Distrust of China Grows, Europe May Inch Closer to Taiwan*, „The New York Times”, 10.11.2021, <https://www.nytimes.com/2021/11/10/world/asia/taiwan-europe-china.html> (dostęp: 13.03.2023).

wywierania politycznych nacisków na Kreml mogą się okazać niezbędne dla zakończenia konfliktu w Ukrainie. Chociaż kraje europejskie nie wyraziły tak jednoznacznych stanowisk jak Stany Zjednoczone czy Japonia, to można zaobserwować ich rosnące poparcie dla Tajwanu.

Perspektywy utrzymywania stosunków dyplomatycznych z Tajwanem dla państw demokratycznych

W świetle powyższych informacji można stwierdzić, że kwestia utrzymywania stosunków dyplomatycznych z Tajwanem zależy obecnie w dużej mierze od ustaleń natury politycznej. Decyzja w tym zakresie powinna być zatem dopasowana do agendy i celów każdego z krajów, który rozważa nawiązanie nieoficjalnych lub oficjalnych stosunków z Tajwanem. Biorąc pod uwagę przynależność autorów do zachodniego kręgu kulturowego, skupimy się tutaj na sformułowaniu zaleceń natury politycznej dla krajów demokratycznych, z uwzględnieniem dotychczasowych rozważań.

Pierwszym i najistotniejszym zagadnieniem, od którego należy zacząć niniejszy przegląd, jest oczywiście konieczność unikania konfliktu zbrojnego. Jeszcze do niedawna możliwość pojawienia się amerykańsko-chińskiego konfliktu była bardzo odległa i mało prawdopodobna, jednak od 2000 r., kiedy ChRL rozpoczęła szeroko zakrojoną kampanię lobbingsową, mającą na celu zwiększenie poparcia dla zasady „jednych Chin” na arenie międzynarodowej, napięcia wokół statusu Tajwanu stale rosną. Obecnie więc problem minimalizacji ryzyka wybuchu wojny pomiędzy dwoma najpotężniejszymi mocarstwami świata należy do kluczowych w amerykańskiej armii⁴⁴. Jak można zaobserwować na przykładzie Stanów Zjednoczonych i Japonii, przyjmują one jednocześnie strategię podwyższenia ich potencjału militarnego do poziomu umożliwiającego skuteczne odstraszenie agresorów, co stanowi jeden z głównych powodów określenia tej sytuacji przez niektórych analityków mianem „drugiej zimnej wojny”⁴⁵. Ponieważ żadna ze stron nie chce doprowadzić do sytuacji, w której Chiny mogłyby poczuć się sprowokowane do inwazji, działania te mają charakter wyłącznie defensywny. Dlatego też zwiększanie swojego potencjału obronnego, z uwzględnieniem wyposażenia, które w razie konfliktu może zostać łatwo przekazane obrońcom Tajwanu, wydaje się w obecnej sytuacji optymalnym rozwiązaniem.

⁴⁴ N.K. Cobbins, *Taiwanese Sovereignty & the United States' Assurance and Dissuasion Alliance to Combat Chinese Use of Force*, July 2021, https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/ISR/student-papers/AY21-22/TaiwaneseSovereigntyDissuasion_Cobbins.pdf (dostęp: 13.03.2023).

⁴⁵ G. Rachman, *Ukraine and the start of a second cold war*, „Financial Times”, 6.06.2022, <https://www.ft.com/content/34481fbd-4ca7-4bb3-bef5-e68fefed7438> (dostęp: 13.03.2023).

Po drugie, warto wspomnieć o strategii zmniejszania stopnia gospodarczego uzależnienia od Chin, a co za tym idzie – ograniczania ich możliwości wywierania politycznych nacisków. Chiny na przestrzeni ostatnich dekad stały się niezwykle ważną gospodarką dla światowych łańcuchów dostaw, w szczególności w zakresie eksportu części, komponentów i półproduktów. Umożliwiło im to zwiększenie strefy wpływów wśród gospodarek rozwijających się i wschodzących, znacznie rozszerzając grono państw wyrażających poparcie dla polityki „jednych Chin”. Realizowany od kilku lat projekt Nowego Jedwabnego Szlaku, pomimo swojego potencjału na wsparcie rozwoju gospodarczego wchodzących w jego skład państw, będzie również skutkować istotnym wzrostem ich stopnia powiązania z Chinami. Dlatego państwa, które chcą zachować decyzyjność w zakresie utrzymywania stosunków dyplomatycznych z Tajwanem, powinny rozważyć stopniowe zmniejszanie stopnia gospodarczego uzależnienia od Chin. Do tożsamyh wniosków doszły państwa członkowskie Unii Europejskiej, które do 2030 r. zamierzają osiągnąć 20% udziału w światowej produkcji półprzewodników⁴⁶, w odpowiedzi na malejącą w ostatnich dekadach odporność Europy na zakłócenia w dostawach, co wynika z koncentracji geograficznej łańcuchów dostaw w wielu branżach. Niemniej, należy pamiętać, że pełna regionalizacja światowej gospodarki może stwarzać znaczne ryzyko wzrostu napięć między powstającymi blokami⁴⁷, więc całkowite zaprzestanie współpracy gospodarczej z Chinami byłoby wielce niepożądanym rozwiązaniem. Należy natomiast rozważyć stopniowe uniezależnianie się w sektorach kluczowych dla danej gospodarki.

Trzecie zagadnienie jest związane ze sferą dyplomatyczną i możliwymi do podjęcia aktywnościami w ramach ONZ. W kontekście wspomnianych wcześniej argumentów zasadne będzie kwestionowanie forsowanej obecnie przez Pekin interpretacji Rezolucji 2758, która miała na celu jedynie rozwiązanie problemu podwójnej reprezentacji Chin w Zgromadzeniu Ogólnym, podczas gdy nie odmawiała w żaden sposób Tajwanowi prawa do samostanowienia. Zaprzeczanie polityki „jednych Chin” nie będzie jednak konieczne – wystarczy bowiem zastrzec, że jest ona w pełni akceptowalna w odniesieniu do niekwestionowanego prawa Komunistycznej Partii Chin do sprawowania władzy nad Chinami, ostatecznie rozwiązując problem podwójnej reprezentacji. Nie jest ona jednak tożsama ze sprawowaniem władzy nad Tajwanem, który w świetle prawa międzynarodowego spełnia przesłanki do uznania go za państwo i ma tym samym prawo do samostanowienia. Kraje demokratyczne powinny zatem naciskać na organizacje powiązane z ONZ, a także inne (jak

⁴⁶ *Europe's urgent need to invest in a leading-edge semiconductor ecosystem*, Kearney, 23.02.2022, s. 24, <https://www.kearney.com/industry/technology/article/-/insights/europes-urgent-need-to-invest-in-a-leading-edge-semiconductor-ecosystem> (dostęp: 13.09.2023).

⁴⁷ M. Ruta, *How the war in Ukraine is reshaping world trade and investment*, „World Bank Blogs”, 3.05.2022, <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/how-war-ukraine-reshaping-world-trade-and-investment> (dostęp: 14.03.2023).

np. Międzynarodową Organizację Normalizacyjną; ISO), by cofnęły swoje decyzje o używaniu sformułowań wskazujących na zwierzchnictwo Chin nad Tajwanem, w szczególności takich jak „Tajwan, prowincja Chin”⁴⁸.

Powyższe zalecenia poruszają trzy główne sfery aktywności – dyplomatyczną, gospodarczą i militarną – które mogą zostać wykorzystane przez państwa demokratyczne, chcące wykazać poparcie dla Tajwanu w jego długiej walce o podmiotowość na arenie międzynarodowej. Nie stanowią one jednak katalogu zamkniętego, a mają na celu jedynie zwrócenie uwagi na najważniejsze kwestie w świetle rozważań poruszanych w niniejszym artykule. Należy pamiętać, że pomimo konieczności realizacji własnych celów politycznych przez każde państwo, w przypadku Tajwanu ostateczna decyzja co do kształtowania się relacji dyplomatycznych z resztą podmiotów powinna należeć do samych Tajwańczyków. Można bowiem argumentować, że obecna sytuacja stanowi w pewnym sensie optymalny *status quo*, do którego zdążyli się już przyzwyczaić i zaadaptować, dzięki czemu nie ryzykują chińskiej inwazji. Zatem w ogólnym rozrachunku brak uznania międzynarodowego nie stanowi już dla nich znaczącej przeszkody w nawiązywaniu nieformalnych stosunków z pozostałymi podmiotami⁴⁹.

Podsumowanie

Obecny status Tajwanu ukształtował się na bazie mnogości uwarunkowań historycznych, prawnych, gospodarczych oraz politycznych. Jak wskazano w artykule, nie jest on jednak tożsamy z promowaną przez Chińską Republikę Ludową zasadą „jednych Chin”, zgodnie z którą powinien być traktowany jako chińska prowincja. W wyniku powojennych niedopatrzeń oraz faktycznych intencji Zgromadzenia Ogólnego ONZ podczas uchwalania Rezolucji 2758 status Tajwanu pozostaje nieuregulowany, toteż kwestia interpretacji możliwości utrzymywania z nim stosunków dyplomatycznych jest wciąż otwarta. Jednocześnie w świetle prawa międzynarodowego można wymienić przesłanki przemawiające za traktowaniem go jako suwerenne państwo, odwołując się m.in. do zasady samostanowienia narodów oraz wymogów sformułowanych w konwencji z Montevideo. Możliwość utrzymywania stosunków dyplomatycznych z Tajwanem jest w dużej mierze uwarunkowana obecnymi ustaleniami politycznymi, a zatem decyzja w tej kwestii powinna być dopasowana do agendy i celów każdego z krajów, który rozważa nawiązanie takich stosunków. Na przestrzeni ostatnich lat można było przykładowo zaobserwować

⁴⁸ J. Drun, B.S. Glaser, *The Distortion of UN Resolution...*, s. 6.

⁴⁹ T.S. Rich, *Does It Matter If Taiwan Loses Formal Recognition?*, „Australian Outlook”, 19.10.2019, <https://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/does-it-matter-if-taiwan-loses-formal-recognition/> (dostęp: 14.03.2023).

powolne zmiany stanowiska w tym zakresie ze strony Stanów Zjednoczonych, Japonii i krajów członkowskich UE, które w obliczu wojny na Ukrainie i rosnących napięć między państwami Zachodu a Chinami z większą śmiałością zaczęły wyrażać poparcie dla demokratycznego społeczeństwa Tajwanu. Należy jednak pamiętać, by w wyrażaniu poparcia dla Tajwanu podejmować działania, które nie będą niosły z sobą ryzyka wystąpienia konfliktu zbrojnego między krajami Zachodu a Chinami, a których przykłady przedyskutowane zostały wcześniej.

Literatura

- Antonowicz L., *Status prawnomiędzynarodowy Republiki Chińskiej na Tajwanie* [w:] *Tajwan w stosunkach międzynarodowych*, red. E. Halizak, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1997.
- A quick guide to the US-China trade war*, BBC News, 16.01.2020, <https://www.bbc.com/news/business-45899310> (dostęp: 9.03.2023).
- A Victory for World's People, Crushing Defeat for U.S. Imperialism*, „Peking Review” 1971, no. 44.
- Bartosik J., *Przeszłość jest prologiem*, Zona Zero, Warszawa 2019.
- Biden: Jeśli Chiny zaatakują Tajwan, będziemy bronić wyspy*, „Rzeczpospolita”, 19.09.2022, <https://www.rp.pl/dyplomacja/art37078011-biden-jesli-chiny-zaatakuj-tajwan-bedziemy-bronic-wyspy> (dostęp: 7.03.2023).
- Boston Consulting Group & Semiconductor Industry Association, *Strengthening the Global Semiconductor Supply Chain in an Uncertain Era*, Boston – Massachusetts 2021.
- Chen Y.H., *Japan's Taiwan Policy in the Xi Jinping Era: Moving Toward Strategic Clarity*, „Przegląd Strategiczny” 2022, nr 15.
- Chen Y.J., *Must Taiwan Remain Invisible for the Next 50 Years?*, „The Diplomat”, 25.10.2021, <https://thediplomat.com/2021/10/must-taiwan-remain-invisible-for-the-next-50-years/> (dostęp: 6.03.2023).
- Chung L., *Support grows for Taiwan to take part in UN, but status change 'still runs through Beijing'*, „South China Morning Post”, 30.10.2021, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3154280/support-grows-taiwan-take-part-un-status-change-still-runs> (dostęp: 7.03.2023).
- Cobbins N.K., *Taiwanese Sovereignty & the United States' Assurance and Dissuasion Alliance to Combat Chinese Use of Force*, July 2021, https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/ISR/student-papers/AY21-22/TaiwaneseSovereigntyDissuasion_Cobbins.pdf (dostęp: 13.03.2023).
- Cooper H., Schmitt E., Gibbons-Neff T., *Soaring Death Toll Gives Grim Insight Into Russian Tactics*, „The New York Times”, 2.02.2023, <https://www.nytimes.com/2023/02/02/us/politics/ukraine-russia-casualties.html> (dostęp: 13.03.2023).
- Davidson H., *Nancy Pelosi arrives in Taiwan as China puts military on high alert*, „The Guardian”, 2.08.2022, <https://www.theguardian.com/world/2022/aug/02/nancy-pelosi-lands-in-taiwan-amid-soaring-tensions-with-china> (dostęp: 13.03.2023).
- Drun J., Glaser B.S., *The Distortion of UN Resolution 2758 to Limit Taiwan's Access to the United Nations. Report*, GMF, Washington, DC – Ankara – Belgrade 2022.
- Dryer J.T., *The Evolution of a Taiwanese National Identity*, „Asia Program Special Report” 2004, no. 114.
- Economy E.C., *The Third Revolution: Xi Jinping and the New Chinese State*, Oxford University Press, Oxford 2018.

- Election Study Center, National Chengchi University, *Taiwanese / Chinese Identity*(1992/06~2022/12), <https://esc.nccu.edu.tw/PageDoc/Detail?fid=7800&id=6961> (dostęp: 6.03.2023).
- Europe's urgent need to invest in a leading-edge semiconductor ecosystem, Kearney, 23.02.2022, <https://www.kearney.com/industry/technology/article/-/insights/europes-urgent-need-to-invest-in-a-leading-edge-semiconductor-ecosystem> (dostęp: 13.09.2023).
- Global Firepower, *Comparison of China and Russia Military Strengths* (2023), <https://www.global-firepower.com/countries-comparison-detail.php?country1=china&country2=russia> (dostęp: 13.03.2023).
- Kajimoto T., Yamaguchi T., *Japan unveils record budget in boost to military spending*, „Reuters”, 23.12.2022, <https://www.reuters.com/markets/asia/japan-unveils-record-budget-boost-military-capacity-2022-12-23/> (dostęp: 13.03.2023).
- Kissinger H., *O Chinach*, tłum. M. Komorowska, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2017.
- Kuźniar R., *Porządek międzynarodowy. Perspektywa ontologiczna*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2019.
- Lee C.Y., *Ukraine and Taiwan: Comparison, Interaction, and Demonstration*, „Taiwan Insight”, 4.04.2022, <https://taiwaninsight.org/2022/04/04/ukraine-and-taiwan-comparison-interaction-and-demonstration/> (dostęp: 9.03.2023).
- Li K.T., *What Is Taiwan's Legal Status According to International Law, Japan, and the US?*, „The News Lens”, 2.12.2019, <https://international.thenewslens.com/feature/taiwan-for-sale-2020/128242> (dostęp:14.03.2023).
- Lin C.F., Wu C.H., *Is Taiwan a State?*, „Verfassungsblog”, 18.10.2022, <https://verfassungsblog.de/is-taiwan-a-state/> (dostęp: 6.03.2023).
- Łukasiewicz P., *Republika Chińska na Tajwanie – pytanie o status prawnomiędzynarodowy*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2010, z. 10.
- Martina M., Brunnstrom D., *CIA chief warns against underestimating Xi's ambitions toward Taiwan*, „Reuters”, 3.02.2023, <https://www.reuters.com/world/cia-chief-says-chinas-xi-little-sobered-by-ukraine-war-2023-02-02/> (dostęp: 9.03.2023).
- Mengin F., *The Substitution of Conventional Diplomatic Relations: The Case of Taiwan* [w:] *Innovation in Diplomatic Practice*, ed. J. Melissen, Polgrave Macmillan, London 1999.
- Miller C., *Chip War. The Fight for the World's Most Critical Technology*, Simon & Schuster Ltd, London 2022.
- Nicita A., Razo C., *China: The rise of a trade titan*, „UNCTAD News”, 27.04.2021, <https://unctad.org/news/china-rise-trade-titan> (dostęp: 7.03.2023).
- North D.C., *Zrozumieć przemiany gospodarcze*, tłum. J. Stawiński, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2014.
- Organization of Economic Co-Operation and Development, *The Belt and Road Initiative in the global trade, investment and finance landscape*, Paris 2018.
- Ostaszewski P., *ChRL i problem Tajwanu* [w:] *Chińska Republika Ludowa we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, red. P. Ostaszewski, SGH w Warszawie, Warszawa 2011.
- Pangsy-Kania S., *Od „Made in China” do „Created in China” – droga Chin do supremacji innowacyjnej*. „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2021, z. 19.
- Pascal A., *Taiwan's Think Tanks and the Practice of Unofficial Diplomacy*, „The Asia Dialogue”, 20.08.2019, <https://theasiadialogue.com/2019/08/20/taiwans-think-tanks-and-the-practice-of-unofficial-diplomacy/> (dostęp: 6.03.2023).

- Qin A., Erlanger S., *As Distrust of China Grows, Europe May Inch Closer to Taiwan*, „The New York Times”, 10.11.2021, <https://www.nytimes.com/2021/11/10/world/asia/taiwan-europe-china.html> (dostęp: 13.03.2023).
- Rachman G., *Ukraine and the start of a second cold war*, „Financial Times”, 6.06.2022, <https://www.ft.com/content/34481fbd-4ca7-4bb3-bef5-e68fefed7438> (dostęp: 13.03.2023).
- Razo C., *China's participation in global value chains*, „Flourish”, 3.05.2021, <https://public.flourish.studio/visualisation/5871475/> (dostęp: 7.03.2023).
- Rich T.S., *Does It Matter If Taiwan Loses Formal Recognition?*, „Australian Outlook”, 19.10.2019, <https://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/does-it-matter-if-taiwan-loses-formal-recognition/> (dostęp: 14.03.2023).
- Ruta M., *How the war in Ukraine is reshaping world trade and investment*, „World Bank Blogs”, 03.05.2022, <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/how-war-ukraine-reshaping-world-trade-and-investment> (dostęp: 14.03.2023).
- Slawiński R., *Historia Chin i Tajwanu*, Askon, Warszawa 2002.
- Takahashi K., *How Would Japan Respond to a Taiwan Contingency?*, „The Diplomat”, 20.08.2022, <https://thediplomat.com/2022/08/how-would-japan-respond-to-a-taiwan-contingency/> (dostęp: 13.03.2023).
- Taleb N.N., *A Clash of Two Systems*, „Incerto”, 19.04.2022, <https://medium.com/incerto/a-clash-of-two-systems-47009e9715e2> (dostęp: 9.03.2023).
- The United States *One China Policy* is NOT the Same as the PRC *One China Principle**, US Taiwan Business Council, 1.01.2022, <https://www.us-taiwan.org/resources/faq-the-united-states-one-china-policy-is-not-the-same-as-the-prc-one-china-principle/> (dostęp: 19.09.2023).
- Winkler S., *Taiwan's UN Dilemma: To Be or Not To Be*, „Brookings Institute Taiwan-US Quarterly Analysis”, 20.06.2012, <https://www.brookings.edu/opinions/taiwans-un-dilemma-to-be-or-not-to-be/> (dostęp: 2.03.2023).
- World Population Review, *Countries that Recognize Taiwan*, <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/countries-that-recognize-taiwan> (dostęp: 2.03.2023).
- Ziętek A.W., Żakowski K., Pietrzyk O., *Polityka zagraniczna Japonii*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2018.

SUMMARY

POSSIBILITIES OF MAINTAINING DIPLOMATIC RELATIONS WITH TAIWAN CONSIDERING THE LEGAL, ECONOMIC AND POLITICAL CONTEXT

Taiwan's current status has been shaped by a multitude of historical, legal, economic, and political circumstances. However, as outlined in this article, its status does not conform to the 'one China' principle promoted by the People's Republic of China, according to which it should be treated as a Chinese province. The possibility of maintaining diplomatic relations with Taiwan is, therefore, largely dependent on current political arrangements, and a decision in this regard should be tailored to the agenda and objectives of each country that is considering establishing such relations. Over the last few years, for example, one can observe a slow change of stance in this regard on the part of the United States, Japan,

and EU member states, which, in the face of the war in Ukraine and growing tensions between Western countries and China, have begun to express support for Taiwan's democratic society with greater boldness. This article makes exemplary recommendations touching on three main spheres of activity – diplomatic, economic, and military – that can be used by democratic states wishing to demonstrate support for Taiwan in its long struggle for international subject status.